

BOEKBESPREKING

Van Liere, Lucien. 2026. *Religie, identiteit en conflict. De morele rechtvaardiging van geweld*

Amsterdam University Press, 328 pp.

Kirsten Smeets*

Wie de geopolitieke ontwikkelingen volgt, kan er niet omheen dat religie een onmiskenbare rol speelt in de internationale politiek. Conflicten zoals de oorlogen in Oekraïne en Iran laten zien dat religieuze identiteiten en narratieven regelmatig door seculiere politiek leiders worden ingezet om geweld moreel te legitimeren. Zo beroept Vladimir Poetin zich op christelijke noties in zijn idee van de *Russkiy Mir* om de oorlog tegen Oekraïne te rechtvaardigen. Ook Donald Trump gebruikt religieuze symboliek om zijn buitenlandpolitiek moreel te legitimeren. Hij ontving kort na de aanval op Iran bijvoorbeeld evangelische leiders in de *Oval Office* om samen te bidden voor de bescherming van Amerikaanse militairen en voor Amerika als ‘één natie onder God’. Tegen deze achtergrond is het boek van Lucien van Liere bijzonder actueel. Het biedt een diepgaande analyse van de rol van religie in gewelddadig conflict en van de wijze waarop religieuze overtuigingen samenhangen met processen van identiteitsvorming en de morele rechtvaardiging van geweld. Een belangrijke bijdrage van het boek is dat het niet alleen deze relaties inzichtelijk maakt, maar ook de verwevenheid met moraliteit uitwerkt. Daarmee biedt het werk een interdisciplinair perspectief op religie en conflict vanuit zowel de theologie, religiewetenschappen én filosofie.

In de inleiding formuleert Van Liere drie kernvragen: *wanneer* plegen mensen geweld, *hoe* wordt dit geweld gerechtvaardigd en *welke rol* spelen religieuze overtuigingen hierbij? Deze vragen vormen de leidraad van het boek. De centrale these is dat de verontwaardiging over geweld onderdeel is van de rechtvaardiging van geweld. Waar geweld doorgaans wordt geassocieerd met immoraliteit, betoogt Van Liere juist dat geweld ‘hypermoreel is’; het is de afwijzing van geweld en gevoelens van compassie en solidariteit met de eigen lijdende gemeenschap die de basis vormen voor nieuwe cycli van geweld. In de epiloog (p. 282) vat hij dit kernachtig samen:

* Genneep.

Het probleem van geweld is dat het een morele basis heeft. Onverschilligheid is daarom niet het grote probleem van geweld, maar juist verbondenheid. Onze menselijke kracht om ons met elkaar verbonden te voelen en ons bestaan van daaruit betekenis te geven, is een van de krachtigste eigenschappen die we als mens bezitten, maar ook een van de gevaarlijkste. Er is immers geen duidelijkere oorzaak voor de rechtvaardiging van geweld dan het geweld zelf waar we zo tegen zijn.

Het boek bestaat uit vijf hoofdstukken. Het eerste biedt een helder overzicht van religie en conflict in verschillende delen van de wereld, waarbij Van Liere geschiedenis en actualiteit op indrukwekkende wijze aan elkaar verbindt. Het tweede hoofdstuk analyseert de dynamiek van geweld als gevolg van oplopende spanningen. Vanuit een sociaalpsychologisch perspectief verschuift de aandacht daarbij enigszins van religie naar de menselijke micromechanismen achter geweld. In het derde hoofdstuk staat het concept van 'het heilige' centraal en laat Van Liere aan de hand van talrijke casussen zien hoe dit verbonden is met sociale identiteit ('het sociale is het heilige en het heilige is het sociale'). Het vierde hoofdstuk behandelt de relatie tussen moraliteit, gemeenschap en de rechtvaardiging van geweld. In het slothoofdstuk werkt Van Liere de casus uit van de eenentwintig Koptische christenen die in 2015 door IS bij de kust van Libië werden vermoord. Hier komen verschillende thema's uit het boek samen en laat hij zien hoe (religieuze) frames een rol spelen in gewelddadig conflict.

Van Lieres analyse overtuigt vooral om twee redenen. Allereerst heeft hij een scherp oog voor de complexiteit van de rol van religie in conflictsituaties. Hij laat overtuigend zien hoe een westerse blinde vlek voor religie, gevoed door een gebrek aan kennis en een tunnelvisie waarin religie na 9/11 vooral als veiligheidskwestie werd benaderd, heeft geleid tot misinterpretaties en simplistische tegenstellingen die onvoldoende recht doen aan de werkelijkheid. Zo verwerpt hij de opvatting dat heilige teksten die over geweld spreken automatisch tot geweld zouden leiden. Een dergelijke benadering reduceert religie tot een directe oorzaak van geweld en zet de context en dynamiek waarin geweld plaatsvindt buitenspel. Om deze zogenoemde 'reïficatie' van religie tegen te gaan, spreekt Van Liere consequent van 'religie-gerelateerd' geweld in plaats van 'religieus' geweld. Zoals hij terecht opmerkt, blijft deze benadering onderbelicht in zowel conflictstudies als het bredere maatschappelijke debat, terwijl dit een belangrijk analytisch perspectief is voor iedereen die zich bezighoudt met religie en conflict. Ten tweede ligt de kracht van zijn analyse in het interdisciplinaire perspectief dat hij hanteert. Dit blijkt niet alleen uit de indrukwekkende hoeveelheid verwijzingen naar academische literatuur uit verschillende disciplines, zoals de sociaalpsychologie, religiewetenschappen, filosofie en conflictstudies, maar ook uit het grote aantal casestudies die ter illustratie van de theorie worden ingezet. Dit leidt tot twee vernieuwende inzichten die een bijdrage

leveren aan de bestaande literatuur. Ten eerste stelt Van Liere dat de gemeenschap doorgaans belangrijker is dan de theologie als verklaring voor geweldsmotieven. Ten tweede ontwikkelt hij het paradoxale argument dat geweld, en met name de rechtvaardiging ervan, niet tegenover moraliteit staat, maar er juist uit voortvloeit. Daarnaast behandelt hij relevante thema's zoals beeldvorming, sociale media en hun rol in polarisatie en radicalisering. Een onderwerp dat daarbij onderbelicht blijft, is de rol van migratie in de relatie tussen religie en conflict. Gezien de centrale plaats van migratie in de huidige internationale politieke context had een uitwerking hiervan de analyse kunnen versterken.

Het boek is toegankelijk geschreven en daardoor niet alleen geschikt voor academici, maar ook voor beleidsmakers en andere geïnteresseerden. Van Liere schrijft helder en zet complexe theorieën begrijpelijk uiteen. Bovendien maakt hij duidelijk hoe zijn eigen positie zich verhoudt tot de bestaande literatuur. Hij biedt heldere overzichten en legt overtuigend verbanden tussen verleden en heden. Tegelijkertijd is zijn uitgangspunt niet altijd even duidelijk en gaat hij soms wat vluchtig door onderwerpen heen, waardoor de lezer soms met open vragen blijft zitten, bijvoorbeeld over de relatie tussen 9/11 en de opkomst van populistisch rechts. Hoewel hij de structuur van de hoofdstukken duidelijk aangeeft en regelmatig teruggrijpt op de rode draad van zijn betoog, dwaalt hij soms wat af waardoor de lezer even de samenhang kwijt is. Daarnaast kent het boek een wat onevenwichtige balans qua hoofdstukindeling: met name hoofdstuk 3 bestaat uit een uitgebreide reeks casestudies, wat de leesbaarheid enigszins vertraagt. Een meer evenwichtige verdeling had de leesbaarheid mogelijk wat kunnen vergroten.

Ondanks de enkele inhoudelijke en redactionele kanttekeningen, levert Van Liere een belangrijke en originele bijdrage aan het denken over religie, identiteit en conflict. Door religie niet als oorzaak, maar als onderdeel van bredere sociale en morele processen te analyseren, biedt hij een genuanceerd perspectief dat zowel wetenschappelijk als maatschappelijk relevant is. Daarmee is dit boek een waardevolle aanbeveling voor zowel wetenschappers en professionals die zich bezighouden met religie en conflict.